



LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Kulturmiljöenheten
Anna Olsfelt
Antikvarie
010-22 45 405
anna.olsfelt@lansstyrelsen.se

Delg.kv.

L2223

BESLUT
2013-05-08

Diarienummer 432-29826-2012	Sida 1(6)
Ink 2013-05-10	
Dnr:.....	

Dalslands Kanal AB
Nils Ericsons väg 1, Upperud
464 72 HÅVERUD

Byggnadsminnesförklaring av delar av Dalslands kanal vid Håverud och Upperud

Fastigheterna Krökersrud 1:238 och Forsbo 1:30, 1:34
Skålleruds socken, Melleruds kommun

Beslut

Länsstyrelsen förklarar med stöd av 3 kap 1 § lagen om kulturminnen m m (SFS 1988:950), delar av Dalslands kanal vid Håverud och Upperud för byggnadsminne.

Länsstyrelsen meddelar enligt 2 § samma lag följande skyddsbestämmelser:

Byggnader och anläggningar

1. Akvedukten och slussarna, markerade A-G på de bifogade kartorna, får inte rivras, flyttas, byggas om eller på annat sätt förändras.
2. Byggnaderna, markerade H-J på de bifogade kartorna, får inte rivras, flyttas, byggas om eller på annat sätt förändras till sin exteriör.
3. Luck- och portspel till slussarna, samt annan maskinell utrustning som tillförts fastigheterna och använts i verksamheten, ska bevaras.
4. Akvedukten, slussarna och byggnaderna (markerade A-J) ska underhållas så att de inte förfaller. Vård och underhållsarbeten ska utföras på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar. Underhållet ska ske med material och metoder anpassade till byggnadernas/anläggningarnas egenart. Samråd med Länsstyrelsen ska ske innan vårdarbeten påbörjas.
5. Åtgärder under mark och andra säkerhetsåtgärder i anslutning till kanalen och slussarna, som kan bli nödvändiga för att trygga trafiken och verksamheten, får vidtas. Länsstyrelsen ska informeras om dessa åtgärder.

Skyddsområdet

6. Skyddsområdena, markerade med streckad linje, ska hållas i ett sådant skick att byggnadsminnets utseende och karaktär inte förvanskas. Övriga byggnader inom skyddsområdena som inte förtecknats

2013-05-13 beslut: Sk
kopierat till IF: BM-veg. Am
/jk

ska i utformning, materialval och färgsättning anpassas till byggnadsminnets karaktär. Samråd med Länsstyrelsen ska ske innan vårdarbeten påbörjas.

7. Området får inte ytterligare bebyggas eller på annat sätt förändras utan Länsstyrelsens tillstånd.

Byggnadsminnesförklaringen omfattar följande akvedukt, slussar och byggnader inom det område som markerats på bifogade kartor, se bilaga 2-3.

- A. Akvedukt (1868)
- B. Sluss nr. 7 (1868)
- C. Sluss nr. 6 (1868)
- D. Sluss nr. 5 (1868)
- E. Sluss nr. 4 (1868)
- F. Sluss nr. 3 (1868)
- G. Sluss nr. 2 (1868)
- H. Kamrersbostad (1860-tal)
- I. Kanalarkiv (1936)
- J. Magasinsbyggnad (1700-tal)

Om det finns särskilda skäl får Länsstyrelsen lämna tillstånd till att ett byggnadsminne ändras i strid mot skyddsbestämmelserna om åtgärderna är förenliga med bevarandet av byggnadsminnets kulturhistoriska värde.

Länsstyrelsen får ställa skäliga villkor för tillståndet. Villkoren får bl a avse hur ändringen ska utföras samt krav på dokumentation och antikvarisk kontroll och medverkan.

Redogörelse för ärendet

Fråga om byggnadsminnesförklaring av akvedukten i Håverud, på fastighet Krökersrud 1:238, väcktes av ägarna, Dalslands Kanal AB, genom en skrivelse som inkom till Länsstyrelsen den 3 mars 2011. Ärendet remitterades till Melleruds kommun och Regionmuseum Västra Götaland/ Västarvet den 4 mars 2011 för synpunkter. Svar från kommunen inkom till Länsstyrelsen den 26 april 2011 där de ställer sig bakom Dalslands Kanal AB:s förfrågan om byggnadsminnesförklaring. Regionmuseum Västra Götaland/ Västarvet inkom med en skrivelse till Länsstyrelsen den 17 oktober 2011 där de ser positivt på en byggnadsminnesförklaring av akvedukten.

Länsstyrelsen har under hand haft kontakt och möten på plats med Dalslands Kanal AB vilket bidragit till att området för byggnadsminnesförklaringen i samförstånd utökats till att även gälla slussar, samt fastigheterna Forsbo 1:30 och 1:34 i Upprud. Även dessa fastigheter ägs av Dalslands Kanal AB och där ligger bl.a. Kamrersbostaden som Nils Ericson hade som kontor och bostad medan han ledde arbetet med kanalarbetet.

Dalslands Kanal AB fick från Länsstyrelsen ett första förslag på skyddsbestämmelser och skyddsområde den 12 december 2012. Efter ett platsbesök den 25 april 2013 reviderades förslaget som skickades från Länsstyrelsen för synpunkter till ägarna den 3 maj 2013. Dalslands Kanal AB godkände förslaget i sin helhet med skyddsbestämmelser och skyddsområden samma datum.

Historik

Dalslands kanal består av ett 24 mil långt segelbart sjösystem med ca 12 km grävd eller sprängd kanal. Kanalen möjliggör båttrafik mellan Vänern och delar av sjösystemet i Dalslands inre och sydvästra Värmland, vidare upp mot norska gränsen.

Det som kom att bli Dalslands kanal var från början Upperudsälven. Kring Upperudsälven växte järnbruk fram under 1600- och 1800-talen och med den expanderande bruksrörelsen höjdes kraven på kanalisering för att förenkla transporterna för både malmen och det färdiga smidet. I och med bygget av Trollhätte kanal, som invigdes år 1800, hade en vattenförbindelse mellan Vänern och västerhavet öppnats. Syftet med Dalslands kanal var att sjövägen kunna frakta industriprodukter från Dalsland till västerhavet och vidare ut för export. 1863 tog riksdagen beslutet om att Dalslands kanal skulle byggas och i september 1868 invigde Karl XV den färdiga kanalen.

Arbetet med att bygga kanalen med sina 31 slussar och 17 slusstationer leddes av ingenjör Nils Ericson (1802-1870). Han var ansvarig för flera av Sveriges största kanal- och järnvägsbyggen under mitten av 1800-talet. Dalslands Kanal AB bildades 1864 i samband med att projekteringen startade.

I Upperud vid sjön Spången bedrevs det såg- och kvarnverksamhet från 1600-talet fram till in på 1900-talet. Här förlades sluss nr. 2 och 3 (F-G) i kanalsystemet och Nils Ericson lät uppföra ett bostads- och kontorshus, senare kallad Kamrersbostaden (H), åt sig och sin son på 1860-talet. Byggnaden har idag en välbevarad exteriör och är av stor betydelse för helhetsmiljön. Idag används den fortfarande som kontor för Dalsland Kanal AB. På en höjd strax bakom kamrersbostaden byggdes 1936 ett arkiv för kanalbolaget. Kanalarkivet (I) uppfördes i en tidstypisk stil med ljusa putsade fasader och är välbevarad till sin exteriör. Vid sjön Spången ligger det f.d. kanalmagasinet (J). Magasinet är uppfört på 1700-talet och flyttades till sin plats 1868. Den timrade byggnaden är mycket välbevarad och taket är belagt med dalslandsskiffer. Magasinet har stor betydelse för helhetsmiljön och är också byggnadstekniskt intressant som en större ekonomibyggnad från brukstiden.

Vid Håverud hade industriverksamheter pågått sedan 1600-talet med stångjärnssmedja, papperstillverkning och träsliperi. Forsen mellan sjöarna Åklång och Övre Upperudshöljen gav kraft till produktionen men omöjliggjorde en vanlig slussanläggning och kanal. Den smala dalgångens bergarter var lösa och strömmen var stark. För att lösa problemet konstruerades en

akvedukt (A) i plåt som kunde föra vattnet och båtarna vidare över forsen. Akvedukten leder vattnet över ravinen med en sluss vid Åklångs utlopp (B) och tre slussar vid Övre Upprudshöljen (C-E).

Akvedukt (lat. aquaeductus, vattenledning) är en smal brobyggnad som har som ändamål att leda ett vattendrag eller en kanal över ett hinder. Akvedukter användes särskilt för antika städers vattenförsörjning. I Sverige finns flera akvedukter utförda i sten eller trä men akvedukten i Håverud är ensam i sitt slag som en plåtkonstruktion. Inspiration till den tekniska konstruktionen fick Nils Ericson troligtvis mest från samtida engelsk ingenjörskonst och kanalteknik. Akvedukten tillverkades 1868 i Stockholm av Bergsunds Mekaniska Verkstad och sattes samman på land innan den lades på plats. Akvedukten är en fritt hängande bro som vilar på två murverk. Den är 33,5 m lång och plåtarna sammanfogades med 33 000 nitar.

Under 1960- och 70-talen lades de industriella verksamheterna i Håverud ner och idag finns istället butiker, restauranger och utställningshallar i byggnaderna. På 1920-talet tillkom en järnvägsbro över ravinen och 1937 en landsvägsbro, vilka tillsammans med akvedukten skapar en bild av olika tiders infrastrukturella lösningar.

Under 1920- och 30-talen var Dalslands kanal en av de mest trafikerade vattenvägarna i landet, där främst pappersved transporterades. Det vände dock på 1950-talet och i början av 1970-talet slutade transportererna av pappersved helt. Fritidsbåtarna tog då över och slussningarna fick ett uppsving. Kanalen har idag en stor betydelse för turismen i området, hälften av trafikanterna på kanalen är utländska turister. Akvedukten, slussarna och kanalen är fortfarande, efter 145 år, i drift och ägs av Dalslands Kanal AB.

Motivering

Enligt 3 kap 1 § lagen om kulturminnen m m (SFS 1988:950) får Länsstyrelsen förklara en byggnad som är synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde eller som ingår i ett kulturhistoriskt synnerligen märkligt bebyggelseområde för byggnadsminne.

Dalslands kanal, med grävda kanalsträckor och slussar, är ett riksintresse för kulturmiljövården. Byggandet och det kontinuerliga användandet och underhållet av anläggningarna har skapat de stora kulturhistoriska värden som en byggnadsminnesförklaring vill slå vakt om. Anläggningen är också en av Dalslands största turistmål med stora ekonomiska, kulturella och symboliska värden. Därför är åtgärder som befrämjar kanalens drift och skapar möjligheter för allmänheten att besöka och förstå kanalens historia, en förutsättning för att behålla dessa värden.

Akvedukten i Håverud är i Sverige en unik konstruktion med ett stort industrihistoriskt och teknikhistoriskt värde. Värdena förstärks ytterligare ge-

nom att akvedukten är bevarad i ursprungligt skick och fortfarande används enligt intentionerna.

Dalslands kanal med sina slussar och akvedukten i Håverud är goda representanter för Nils Ericsons ingenjörskonst. Kamrersbostaden i Upperud, som var Nils Ericsons bostad och den plats där kanalprojektet leddes ifrån, har därmed ett stort symboliskt och personhistoriskt värde. Magasinet och arkivet är viktiga miljöskapande byggnader med tidstypiska karaktärer och uttryck.

Länsstyrelsen bedömer att de två utvalda områdena kring Dalslands kanal med akvedukt, slussar och byggnader är unika och synnerligen märkliga genom sitt kulturhistoriska värde.

Beslutet bidrar till att uppnå de svenska miljömålen.

Övrigt

Nuvarande fastighetsägare: Dalslands Kanal AB.

Hur man överklagar

Detta beslut kan överklagas hos Förvaltningsrätten, se bilagan *Hur man överklagar*.

I detta ärende har länsöverdirektör Agneta Kores beslutat och antikvarie Anna Olsfelt varit föredragande. I den slutliga handläggningen av detta ärende har förutom föredraganden också länsantikvarie Karolina von Mentzer deltagit.


Agneta Kores


Anna Olsfelt

Bilagor

1. Översiktskarta
2. Karta med skyddsområde Krökersrud 1:238
3. Karta med skyddsområde Forsbo 1:30, 1:34
4. Hur man överklagar

Kopia

Riksantikvarieämbetet + bilagor

Västarvet/Kulturlagret + bilagor

Melleruds kommun + bilagor

Samhällsbyggnadsenheten + bilagor

Kulturmiljöenheten + bilagor

Efter laga kraft

Riksantikvarieämbetet (med laga kraftsbevis) + bilaga 1-3

Fastighetsregistret, VicNatur/ÖVR, Kulturmiljöenheten, Mariestad + bilaga
1-3

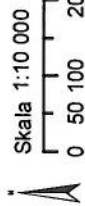
Översiktskarta

Byggnadsminne
Dalslands kanal

Melleruds kommun



Skyddsområden



Skala 1:10 000

0 50 100 200 Meter

Tillhör Länsstyrelsens beslut:

Datum 2013-05-08

Diarienummer 432-29826-2012



LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Illustrationskarta till Länsstyrelsens beslut
om byggnadsminne enligt 3 kap 1 § kulturminneslagen
© Länsstyrelsen i Västra Götalands län
© Lantmäteriet



Byggnadsminne
Dalslands kanal

Fastigheten:
Krökersrud 1:238

Melleruds kommun



Skyddsområde

- A - Akvedukt (1868)
- B - Sluss nr. 7 (1868)
- C - Sluss nr. 6 (1868)
- D - Sluss nr. 5 (1868)
- E - Sluss nr. 4 (1868)

Skala 1:2 000



Tillhör Länsstyrelsens beslut:

Datum 2013-05-08

Diarienummer 432-29826-2012



LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Illustrationskarta till Länsstyrelsens beslut
om byggnadsminne enligt 3 kap 1 § Kulturminneslagen

© Länsstyrelsen i Västra Götalands län
© Lantmäteriet

Byggnadsminne
Dalslands kanal

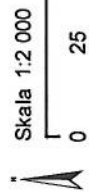
Fastigheterna:
Forsbo 1:30 och 1:34

Melleruds kommun



Skyddsområde

- F - Sluss nr. 3 (1868)
- G - Sluss nr. 2 (1868)
- H - Kamrersbostad (1868)
- I - Kanalarkiv (1936)
- J - Magasinsbyggnad (1700-tal)



Skala 1:2 000

Tillhör Länsstyrelsens beslut:

Datum 2013-05-08

Diarienummer 432-29826-2012



LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Illustrationskarta till Länsstyrelsens beslut
om byggnadsminne enligt 3 kap 1 § Kulturminneslagen
© Länsstyrelsen i Västra Götalands län
© Lantmäteriet

